

Transparentnosť v architektúre

Boris Bielek, Milan Bielek, Milan Palko: **Dvojité transparentné fasády budov. 1. diel.** História, vývoj, klasifikácia a teória konštrukčnej tvorby. Coreal Bratislava, 2002, 206 s.

Boris Bielek, Milan Bielek, Martin Kusý, Pavol Paňák: **Dvojité transparentné fasády budov. 2. diel.** Vývoj, simulácia, experiment a konštrukčná tvorba fasády budovy NBS v Bratislave. Coreal Bratislava, 2002, 251 s.

Za najvýznamnejšiu súčasnú revolúciu v architektúre považujem *transparentnosť*. Nie v zmysle zabezpečenia dostatočného osvetlenia vnútorných priestorov, ale v zmysle architektonickej ideológie v tom najlepšom význame pojmu. Transparentnosť v architektúre ako vyšší princíp je nepochybne najúžasnejšou demonštráciou víťazstva nad gravitáciou. Materiál, ktorý vykonáva samotnú prácu, sa dostáva do pozadia – vieme, že je prítomný – ale je tu len preto, aby sa uplatnila transparentnosť.

Stávať začal človek pre pocit bezpečia, a preto, že rozdiely medzi vonkajšími vplyvmi a želanou kvalitou prostredia „vnútri“ je nevyhnutné kompenzovať. Historicky to zabezpečovala najprv masa konštrukcie, dnes sme sa prepracovali k masívnemu nasadeniu intelektu a zasa sme sa dostali k transparentnosti.

Prvý diel knihy vychádza z teórie medzipriestoru s aplikáciou na dvojitú sklenú fasádu s rôznymi režimami fungovania. Je sympatické, že autori sa už v úvode hlásia k tomu, že ekologická ideológia spojená so súčasnou tvorbou a používaním dvojitých presklených fasád vznikla neskôr ako fasády samotné.

Sympatie architekta si získa aj úvod prvej kapitoly, kde je nečakane prijateľne charakterizovaná súčasná architektúra. Polemizovať by sa dalo o schémach vyjadrujúcich vzťah medzi architektúrou a všetkými možnými súvisiacimi pojmami. Architektúra by tu nemala figurovať ako jeden prvok, ale ako výsled-

ný rámec vzťahov a procesov. Kvalitu textu miestami znižujú umelo zložitý formulácie, najmä pri definíciách.

Energetický medzipriestor, ktorý sa pojmovovo etabloval v 80. rokoch ako architektonická priestorová kategória, je tu dopovedaný vedeckým jazykom a inštrumentáriom. Autori s hĺbkou poznania príznačnou pre Bielekovu školu analyzujú použitie jednotlivých kategórií medzipriestoru na príkladoch realizovaných budov zo zahraničia. Kaleidoskop príkladov pôsobí katalógovo, ale je vhodným argumentačným doplnkom. Autori potvrdzujú okridlenú formuláciu, že boh spočíva v detailoch a venujú im prierezovo zásadnú pozornosť.

Nebolo by hodné kvality autorského kolektívu, keby primeranú pozornosť nevenoval aj otázkam technológie, montáže a materiálov. Vedecká škola je tu prezentovaná aj neobvykle rozsiahlym a koherentným zoznamom literatúry samotných autorov. Nesporným kladom je uvedenie veličín, ktoré vstupujú do riešenej problematiky. Bežná orientácia „spamäti“ už ťažko môže stačiť komukoľvek. Tabuľkové usporiadanie podľa skupín je pomocou nielen pre študentov, ale aj pre informovaných odborníkov.

Druhý diel je príbehom koncepcie tvorby, projektovania a realizácie budovy Národnej banky Slovenska v Bratislave. Na začiatku tejto cesty metodicky stál tradičný ľudový dom s gánkom. Gánok, nálep, návestie sú kategórie otvorených medzipriestorov, ktoré vznikli dlhoročnou skúsenosťou a osvedčili sa rovnako ako toskánske loggie či mestské podlubia. Niektorí architekti občas prehlásia, že navrhnutí budovu je veda. Myslia tým často tú „praktickú“ prácu. V tomto prípade štvorica autorov naozaj demonštruje, že „to“ veda je. Istý kolega architekt urazene reagoval na moje veľmi pozitívne myslené tvrdenie, že Karfík písal aj knihy. Teória a veda sa však musia prejaviť textom a publikáciou. Bielekova vedecká škola tu dosiahla svoj vrchol aj vďaka šťastnej okolnosti, že budovu NSB architekti koncipovali ako inteligentne transparentnú, alebo transparentne inteligentnú, či high-tech-bioklimatickú (zdôrazňujem, že tu nejde o recenziu budovy NBS).

Z hľadiska vedy sila výsledku spočíva v mnohoročnom budovaní školy, v tomto prípade sa v okolí riešenia budovy zrodila zriedkavo dobrá habilita-

cia Borisa Bieleka a rad ďalších prác vedeckého dorastu. A architekti Kusý s Paňákom mali nepochybne pevnejšiu argumentačnú základňu, súc podporení vedou. Nesporným prínosom je metodologická komplexnosť, autori prezentujú teóriu, výpočty, simulácie, experiment. Verifikácia realizácie vyhodnotením meraní na budove NSB zrejme ešte potrebuje čas.

Všetky autorské grafické výkony, najmä analýzy detailov, sú spracované na úrovni, ktorá vzbudzuje oprávnenú závišť. Obe publikácie sú graficky upravené nadštandardne, pri knihách s prevažne technickým zameraním nečakáme, že budú až také pekné.

Pre architekta či projektanta, ktorý považuje dvojité presklené fasády za „základný atribút modernej architektúry“ a chce tento princíp v tvorbe použiť, sú tieto dve knihy nenahraditeľnou pomocou. A ak si knihy zaslúžia „čestný titul“ učebnica, určite tam obe patria.

Robert Špaček

Nově o českém myšlení

Petr Jemelka: *Environmentalismus v českém filozofickém myšlení 1. poloviny 20. století*. Vydala Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity Brno, 2002, 146 s.

Prínos ďalších práce Petra Jemelky spočíva v historickom prístupe k problematice environmentalizmu. Autor sleduje túto líniu v našom myšlení od obrození do konce meziválečného obdobia. Objavuje dosud netematizovaný rozměr české filozofie, což vede k tomu, že některé vžitě stereotypy v názorech na osoby, směry a období se nutně mění.

Zárodky environmentální problematiky nachází Jemelka již v obrození, a tím toto období přestává být záleži-

stostí výhradně filologickou. Dále, již hegelovec Hanuš se dotkl myšlenky panského vztahu člověka k přírodě. V Purkyňově panteismu se setkáváme s anticipací holistického pohledu a se snahou o vyrovnání s Darwinovým evolucionismem. Český herbartismus, spjatý převážně s humanitními vědami, měl ve svých řadách i stoupence darwinismu a touto cestou pronikla problematika přírodního prostředí i do naší filozofie. Český scientismus pokračoval potom pozitivismem a dekadence na přelomu století se již obírala problematikou člověka a jeho krize. Zde je, domnívá se Jemelka, také počátek protiscientistických a proticivilizačních reakcí našeho myšlení. Voluntarismus, zejména Nietzsche, se u nás projevil rozporuplně. Na jedné straně antropologicky protikulturně (L. Klíma, J. Váchal), na druhé oslavou lidského ducha a vesmírného sbratření (O. Březina).

Kapitola Od krásy přírody ke kritice civilizace, je, podle našeho názoru, spolu se zasvěceným výkladem filozofického myšlení v biologii, zjevným přínosem Jemelkovy práce. Zatímco Březina je zastáncem panského vztahu k přírodě, u jeho „duchovní“ přítelkyně A. Pammrové máme co do činění s názorem zcela opačným. Pammrová, nazývaná Antieva, odmítá nejen antropocentrismus, ale dokonce androcentrismus, jenž je podle ní odpovědný za protifeministickou falokracii. Člověka považuje za „defekt planety“. K jejím inspiračním zdrojům patřil také – což se ví jen málo – slovenský kněz J. Malíarik, který vzbudil její pozornost hlavně „utopickým pacifismem“. Pammrová odsuzuje z pohledu hlubinné ekologie a ekologie ženu vůbec. Žena jako předmět mužovy touhy rozmnožuje populaci, a tím zvětšuje pozemské zlo a utrpení. Obrodit tento svět může jen tehdy, když nahradí svou smyslnost „vyšší smyslovostí“, jež se shoduje s „univerzálně ženským vnímáním“ nevycházejícím z tělesnosti, ale z duševna. Jemelka zde podává zajímavou interpretaci filozofického textu svérázné myslitelky. Podle něj Pammrová dospívá ve své negaci kultury a civilizace až k myšlence ochrany přírody blízké dnešnímu pojetí. Rovněž v otázce „ruralismu“ u J. Čepa a v pojetí techniky u D. Pecky prokazuje autor původnost a nápaditost své filozofické interpreta-

ce. Podle něj Čepovo selství a Peckovo řešení vztahu člověk – technika, v souvislosti s krizí „řádu světa“, je založeno na katolické myšlence o přetvářející podstatě člověka. D. Pecka je si vědom toho, že o využití techniky (k dobru nebo zlu) rozhoduje sám člověk.

V posledních kapitolách, zabývajících se vitalismem a scientismem ve filozofii a biologii, mohl autor plně uplatnit i své biologické vzdělání. Hlavní pozornost věnuje rostlinnému fyziologu prof. Úlehlovi. Je znám i jeho význam ve filozofii, etnografii, dokumentárním filmu, a také v ekologii. Úlehla odmítal vitalismus i holismus, a oproti kauzálnímu a teleologickému výkladu skutečnosti s předpokladem boha, zastával názor o přirozeném původu světa. Avšak jeho mechanicismus – odvozuje Jemelka – stíral rozdíl mezi neživou přírodou, životem a duševnem, což ho přivedlo k panspsychismu. Možná, že to je také důvod jeho „úcty“ ke všemu existujícímu (ke krajině, rostlině, stejně jako k člověku). Rovněž tak kondicionalismus souvisel s jeho environmentalismem a krajinnou ekologií, kterou u nás založil. Úlehlovův žák a nástupce, biofyzik prof. F. Herčík, soustředil zájem hlavně na dědičnost a přispěl k rozvoji genového inženýrství. Pokusil se – jak správně uvádí autor – o spojení „kondicionalismu s celostním holistickým pojetím organismu“. K opuštění determinismu ho vedl jeho výzkum mikrosvěta, kde platí „princip neurčitosti“ a selhává klasická kauzalita. Jeho skepse vůči mechanicismu ho přivádí k intuitivismu a nakonec k „výhodní mystice“. Herčík se obává rostoucí exploatace přírody a nabádá k přátelštějšímu vztahu k ní, tzn. k ekologické šetrnosti. Jeho pozdější příklon k „diamatu“ způsobil řadu jeho omylů (např. odmítnutí Mendelovy teorie dědičnosti).

Jemelkova práce byla limitována rozsahem, což vedlo k tomu, že do ní nebyla zahrnuta i jiná zajímavá témata, např. Neumannovo bílovičské období či Vrbův „myslivcův rok“. Dalo by se to změnit novým rozšířeným vydáním knihy a dopsáním dalšího dílu, který by zahrnoval environmentalismus 2. poloviny 20. století. Tím by byla tato záslužná práce uzavřena.

Jiří Vítek